

סימן טו

מחילה, התחייבות ומעשה שעושה אדם
מתוך כעס, האם מחייבת אותו

קבלן שהגיש ללקוח חשבון מנופח, הלקוח התרגז, ובתגובה אמר הקבלן אני מוותר לך על כל התשלום ואיני רוצה ממך דבר ורוצה לחזור בו/ אשה שזרקה על בעלה חומצה בגלל שהוא הודיע לה שמצא אחרת, האם מגיע לה מזונות/ פעולה מתוך כעס, מחלוקת מהרי"ט ורע"א ועוד האם היא מחייבת/ רוצח מתוך כעס בלתי נשלט, אפשר שאינו חייב מיתה/ פעולה עקב תאוה בלתי נשלטת/ התחייבות והפקעת מחירים עקב לחץ.

מעשה באדם שהזמין קבלן לעשות שיפוצים, וגמר עמו על סכום של \$2000, אולם בגמר העבודה הגיש הקבלן חשבון מנופח על כל מיני הוספות שהוסיף לבקשת המזמין ועל כן החשבון תפח עד ל\$4000, המזמין התרגז, וטען שלא עלה על דעתו שההוספות יעלו לו כל כך מאחר וחשב שמדובר בדברים פעוטים והחשבון שהגיש הקבלן הוא חשבון מנופח, ואילו היה יודע לא היה מזמין ומסכים להוספות אלו, וחוז' מזה חלק מההוספות שהוסיף הוא חשב שיקבל בחינם, וחלק הוא בכלל לא הזמין, ואני לא אתן ל"סחוט אותי", הקבלן מצידו כעס אף הוא ואמר אם אין אתה מאמין בי ואתה חושד בי שאיני ישר, איני רוצה ממך אף פרוטה, ואני מוותר לך על כל החשבון.

מעשה דומה אירע בנהג מונית, לקוח הזמין אצלו נסיעה וגמר עמו על מחיר, בגמר הנסיעה, תבע הנהג סכום נוסף עבור כל מזוודה, וכן עבור עצירה והעלאת נוסע נוסף וכו', הנוסע כעס ואמר אני חשבתי שהכל כלול במחיר שגמרנו ואיני רוצה לשלם יותר מהמחיר שקבענו ולא אתן ל"סחוט אותי", הנהג כעס ואמר אם כך אני לא "מקבל נדבות", ולא רוצה ממך אף פרוטה, רד ותלך לשלום.

מאוחר יותר חזר הקבלן, וכן נהג המונית, ותבעו שישולם להם את שכרם שלא היה נתון בויכוח, טען הלקוח הרי אתם מחלתם לי ושוב אינכם יכולים לתבוע כלום, ועל כך השיבו הקבלן ונהג המונית המחילה שמחלנו לא הייתה אלא רק מחמת כעס רגעי, וכיון שכך אין זו מחילה.

האם המחילה שנעשתה מתוך כעס היא אכן מחילה?

1234567

שאלה נוספת מעשה באשה שחיה עם בעלה בשלום, יום אחד חזר הבעל הביתה והודיע לה חר וחלק מצאתי אשה אחרת ואני רוצה להתגרש ממך, האשה מתוך כעס לקחה חומצה שהיתה מונחת לא רחוק ממנה וזרקה על הפרצוף של הבעל, הבעל נכווה, קיבל טיפול רפואי לא קל, והגיש תביעה לגירושין, האשה מנגד הגישה תביעה למזונות מהבעל, וטענה כי כל מה שעשתה היה בגלל כעס בלתי נשלט שבא עליה בפתאומיות בגלל מה שגרם לה הבעל, ואין חשש שתחזור על מעשיה, היא מוכנה לחיות עם בעלה בשלום, האם מגיע לה מזונות?

1234567

נושא זה מורכב מאד, ונתיחס תחילה לפעולה הנעשית מתוך כעס.

רמ"א חו"מ סוף סי' שלג פוסק: פועל שאמר לו בעל הבית בפני שנים לך מעמדי, פטור בלא מחילה, ויש אומרים שאם אמר לו כן מתוך כעס אינו פטור (ר' ירוחם).

הרי שאין במחילה מתוך כעס ממש.

והנה הקשה התורת חיים בבא בתרא קס למה חששו חז"ל שמא כהן יגרש אשתו מתוך כעס ועל כן תקנו שגט כהן יהיה רק "גט מקושר", שלוקח זמן רב יותר מגט רגיל, עי' רשב"ם בבא בתרא קס ב ד"ה ומגרשי: "ומגרשי נשיהו - מתוך כעס שהגט פשוט נכתב מהרה וכשנחים מרוגזם אינם יכולים להחזיר גרושותיהן", והרי גם אם יגרש מתוך כעס, אם מה שנעשה מתוך כעס אין בו ממש, אם כן הגט אינו גט ובלאו הכי יהיה רשאי לחזור לאשתו. ומכאן למד התורת חיים שקנין מתנה ומחילה שעושה אדם מתוך כעס הקנין והמחילה מועילים.

בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קל כתב על שאלה זו כי יש לדחות
הקושיא בקל - גם "ריח הגט" פוסל בכהונה. [וכן כתב בשו"ת
מהרי"ם בריסק סי' לח], ופסק חתם סופר, בנדון מחילה ברבים, שאף
תורת חיים "לא אמר אלא בעושה מעשה בפני בית דין ועדים, אבל
הכא לא היה שם בית דין כי כל הקהילה כולם נוגעים הם ופטומי
מילי בעלמא נינהו".
[1234567]

בשו"ת דובב מישרים ח"ב סי' לח כתב לחלק בין "הקפדה טבעית
מחמת מזג אויר סוער" לבין כעס ממש.

ושם הביא הגמ' גיטין כו ב "בדין הוא שאפילו תורף לא נכתוב
וזמנין דהוה ליה קטטה ורתת עלה וזריק לה ומעגן לה", הרי שלכאורה
הגט מועיל למרות שנעשה מתוך "רתיחה", ואולם אדרבא מכאן הוכחה
לר' ירוחם, כי מה עגון יש אם היא כבר מגורשת, אלא שמכאן שהגט
לא מהני. ואף הוא מחלק בין עושה מעשה למדבר מתוך כעס.

הרשב"א כותב בתשובה (ח"א סי' תקעא) נדון אשה שמחמת הכעס
יצאה לשוק בלבוש בלתי צנוע, הלשינה על בעלה וסיכנה אותו,
והשאלה האם יש לאשה זו דין עוברת על דת יהודית, שאז דינה
שיוצאת בלא כתובה:

"ועוד שבשעת הכעס היה ובשעת הכעס הרי היא כשוטה ואין
השם ומצוותיו כנגדו באותה שעה".

מכל האמור הרי שעל הנעשה בעת הכעס אין לחייב, אלא שיש
לחלק בין כעס גמור לבין "הקפדה יתירה".

[אמנם בשו"ת מהרש"ם חלק ז סימן רטו פירש דברי הרשב"א
בנדון עוברת על דת, שאין הכעס סיבת הפטור, אלא משום שהוא
דבר שאינו שכיח, וכתב:

"נלפענ"ד דזה דוקא בדאיכא סיבה מיקרית כמו כעס וכדומה אבל
בנ"ד שאין מקום לתלות אלא בפתיותה, הרי סיבה זו היא תמידית,
מפני שהיא מעוטה בדעת, וכיון שדברי פריצות כאלו שמשחקת עם
בחורים בדברי עגבים וניבול פה קרובים להביא לידי זנות א"כ אדרבה
בשוטה יש לחוש".]

דבר דומה כתב בשו"ת מהרי"ט ח"ב חו"מ קיח שכל שמחל משום כעס, הרי אי אפשר לומר עליו שמתוך חפץ לבו מחל "זה שאמר מתוך מריבה והקפדה הדבר מוכרח שלא גמר ומחיל שזו דרכן של בני אדם מתוך הכעס אומר אדם לחבירו או לשפחתו לכו מעלי, הרי אתם לעצמכם, וכן כשהוא בא בהקפדה עם בעל חובו אומר לו מחול לך... וכי מפני זה נשתחרר עבדיו או הופקעו שטרי חובותיו, בכל מידי בעינן שיגמור בלבו מתוך נחת וישוב הדעת, לפיכך כתב הרמב"ם שיאמר בלב שלם אמרתי וגמרתי או שיקנו ממנו שזה מורה דגמר ויהיב... פטומי מילתא קאמר".

דברים דומים נאמרו בעוד פוסקים נזכיר מהם: גינת ורדים חו"מ ג סי' מו ושו"ת מהרש"ם ח"ג סי' לא ועוד.

ועיין שו"ת יביע אומר חלק ה אבן העזר טז, אות ז.

וכן כתב בשו"ת דרכי נועם חלק חו"מ סימן ג:

"ובר מן דין אפילו בעלמא בדלא נקיט שטרא בידיה דבמחילה גרידתא מהניא, אם הדברים מוכיחים שלא מחל לו ברצונו כי אם מתוך כעס וחימה או דברים מוכיחים שלא היתה כונתו למחול, אין באותה מחילה ממש ראייה לזה מה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' מכירה...עד כאן לשונו ממה שכתב... למדנו מתוך דבריו שהמחילה וכיוצא בה לשתתקיים צריכה א' משני פנים או שיאמר בפ"י בלב שלם אמרתי וגמרתי למחול שלא יהיה כמשחק ומהתל גם לא יהיה מתוך כעס שזה מורה שאין בלבו למחול...הרי שבמחילה צריך דברים מוכיחים דגמר בעתו למחול ואי לאו לא הוי מחילה, א"כ הכא בנ"ד שהדברים מוכיחים שמתוך כעס וחימה א"ל כך מן השפה ולחוץ וידענו מתוך מעשיו ודבריו שאין בלבו למחול, ודאי אין כאן מחילה כל שלא קנו מידו".

וכן כתב בשו"ת גינת ורדים חלק חו"מ כלל ג סימן מו: "ובתשו' להרב א"א ח"ה סי' ג' דף קפ ע"ד כתב וז"ל אם הדברים מוכיחים שלא מחל לו ברצונו כי אם מתוך כעס וחימה או דברים מוכיחים שלא היתה כונתו למחול אין באותה מחילה ממש כו'..., ולכאורה משמע מדבריו דלא מפקיעי המחילה אלא כשיש שם הוכחה שלא

נעשית ברצון ומשמע דכשאיין שם הוכחה אלא שהיתה בכעס ולא שהיתה ברצון דמהניא, וליתא דלעולם בעינן שיהיה שם הוכחה שהוא מרוצה במעשיו".

ובנידון האשה ששפכה חומצה:

דנו בכך בפסקי דין רבנים כרך א, עמ' 333 ואילך בפס"ד שנכתב ע"י הגאונים ר"ב זולטי ור"י עדס ז"ל והגריש"א שליט"א שהאשה ששפכה על בעלה חומצה לאחר שהתחננה לפניו שיחזור אליה והוא סירב באומרו שיש לו אחרת. שלכאורה יש לדמות לדברי הרשב"א הנזכרים, וכתבו שאין לקבוע בזה כללים ויש לדון לפי מידת הכעס והצער שגורם לה בעלה ובמידת התגובה, דוגמא הביאו: בחו"מ שפח ז נפסק אדם המוכה יכול לקבול בפני העכו"ם אע"פ שגורם למכה היזק גדול ואעפ"כ שם בסעיף ט נפסק אסור לימסור ישראל עכו"ם אפילו מיצר לו ומצער, ופסקו בנדון שלפניהם, שהאשה שעשתה את המעשה הזה, למרות שיש בפעולה זו עון פלילי ועבירה חמורה, אין היא נחשבת כעוברת על דת, ועל כן אין לחייב את האשה לקבל גט והבעל חייב במזונותיה, אלא שהיא חייבת בנזקיו.

לעומת כל האמור בשו"ת רע"א החדשות חו"מ ה כתב אחרת, בנדון מחילה בעת כעס: "מה שטוען שהיה מתוך כעס אין בזה ממש, שלא מצינו קנין או מחילה בכעס יהא נקרא מחילה או קנין בטעות" ודברי הרמ"א בסי' שלג רק כשאמר בלשון גרוע "לך מעמדי".

אמנם הרע"א לא הביא מכל האמור, וצ"ע.

ושוב מצאתי בשו"ת הר"י מיגאש סימן נח כדעת הגרע"א שכתב שם: "וששאלתם ראובן השיא בתו לשמעון ועשו חופה כמנהג אח"כ נפל ביניהם מחלוקת... וקנו משמעון על זה וכתבו בזה שטר ואח"כ עברו ביניהם דברי ריבות וקדם שמעון והוציא השטר שהי' לו על ראובן בקנס הנז' וקרע אותו והשליך אותו לפני ראובן ואמר לו בעת שהשליך אותו לפניו איני רוצה להתחתן בך ואני רוצה שתפטור אותי כמו שפטרתי אותך ואמר לו ראובן אני הנה כבר פטרתי אותך מכל קנס שיש לי עליך... ואח"כ תבע שמעון מן ראובן בתו ואמר לו

ראובן הואיל וכבר קרעת שטרך והשלכת אותו בפני והכרחתני לקרוע השטר שהיה לי עליך לא נשאר לך אצלי קצת טעין שמעון אני בדרך כעס קרעתי אותו ואני תובע ממך הקנס והוצאת החופה.

תשובה אם כשקרע שמעון השטר אמר לו הנה מחלתי לך זה הסך, אין יכול לחזור בו מזה, ואם לא אמר לו אינו נפטר מן החוב בקריעת השטר...".

אמנם הנדון בר"י מגאש שראובן אף הוא פטר את שמעון, בתמורה, ואינו דומה למקרה שרק אחד פוטר את חברו.

ובספר אתון דאורייתא כלל כד כתב שמה שאברי אדם עושים בלא כוונתו אינו מתייחס למעשהו כלל, והביא ראיה מיבמות צו ב: מעשה בבית כנסת של טבריה בנגות¹²³⁴⁵⁶⁷ שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו ר' אליעזר ור' יוסי עד שקרעו ספר תורה בחמתן, והקשו קרעו ס"ד, ותירצו אלא נקרע ספר תורה בחמתן, ובתוספות שם כתבו: "קרעו משמע בכוונה", ומכאן למדנו שרק מה שהאדם עושה בכוונה מתייחס אליו ושייך לומר שהוא עשהו, אבל מה שעשו ידיו ורגליו בלא דעתו, אינו בכלל "קרע" אלא "נקרע מאליו".

ונראה ללמוד מלשון הכתוב בפרשת שופטים: "ולו אין משפט מות כי לא שנא הוא לו מתמול שלשם", ולמה נכתב "תמול שלשום" ולא נאמר סתם כי לא שונא הוא לו, אלא ללמדך שיתכן שפעמים שלא יהיה חייב מיתה כגון אם למשל אחד יפגע בשני בריש גלי באופן קשה ומכאיב ביותר והוא מתוך כעס יהרגנו, יתכן ולא יהיה לו משפט מות, אף שלענין נזיקין יהיה חייב מפני שהיה לו שלא לכעוס וכדרך שאמרו לענין שיכור שחייב בנזיקין שהיה לו שלא לשתות אבל פטור הוא ממיתה, אבל אם הוא שונא לו כבר מתמול שלשום שהיה לו כבר להרגע שם יש לו משפט מות.

ויש ראיה לזה מירושלמי לגבי מי שגנב במחתרת והתחיל לצאת ובא בעל הבית ותקע סכין בגבו יש דעה בירושלמי שפוטרים אותו משום "כי יחם לבבו", וכן אמרו ירושלמי סנהדרין פרק ח ה"ז: "רב הונא אמר נטל את הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג, מה טעמא דרב

הונא כי יחם לבבו, ועל כן גם אמרה תורה וכי איש שונא לרעהו "וארב לו" וקם עליו והכהו נפש ומת, כי אם לא ארב לו יתכן ויש מקרה שיהיה פטור. ועיין בדברינו בספר עיונים בפרשה פרשת שופטים בענין זה.

אמנם ברור שאין הדברים אמורים בכל כעס שהוא, עיין שו"ת ריב"ש סימן רנא: "ואין לדיין הרשע הזה התנצלות, במה שאמרו העדים שהיה נראה להם שאמר זה מרוב כעסו; כי כל הרוצחים כן דרכם, להרוג מתוך הכעס ומתוך מריבה; כמו"ש: כי יריבון אנשים, והכה איש את רעהו וגו', ומכאן למדו ז"ל שחובשין אותו. והכעס בחי' כסילים ינוח".

ולענין נדרים כתב הר"ן נדרים כא, ב ד"ה אין: מי שנודר מתוך כעס זו סיבה לתרטה אבל אין בזה פתח שעושה את הנדר לטעות. ובשו"ת הרשב"א חלק א סי' תרנו כתב שאפילו הקדיש מתוך הכעס הקדשו הקדש, "שאין הכעס נידון באונס גמור שלא יהיה צריך שאלה, אלא שהוא פתח לנדרים", וכן הוא שם חלק ז סי' יח. ועיין בספרי "עיונים בפרשה" פ' שופטים.

וכן נראה משו"ת מהר"י בן לב חלק ג סי' נב, עיין שם.

ובמשנה אבות אמרו פרק ה משנה יב: "ארבע מדות בדעות... נוח לכעוס וקשה לרצות, רשע". ולכאורה למה הוא נקרא רשע והרי הכעס בא מחוסר שליטה? ומכאן שעל פי דין יכול אדם לשלוט על הכעס, ועל כן אם אינו עושה כן נקרא רשע.

ועיין אבות ד, יח ואל תשאל לו בשעת נדרו, הרי שנדר שמתוך כעס, דינו כנדר, ועיין בביאור משנה זאת בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ל.

אמנם בשו"ת גינת ורדים חלק יו"ד כלל ב סימן י צירף להתר שהשבועה היתה מתוך כעס:

"הטעם הראשון שנדר מתוך כעס כתב הרב בספ"מ בח"ב ס"ס ק"ב כיון שמתוך שיחו וכעסו קפץ ונדר בנזירות שמשון, כל כי האי אין פיו ולבו שוין וכתב עוד דהוי כנדרי זירוין".

וכן כתב שם סי' ח: "עוד יש טעם אחר להקל בנ"ד והוא שלא קיבלו הנזירות אלא מחמת רוב כעס שנתכעסו, וכיון שכן אפשר דכיון שגבר כעסו כ"כ עד שבא לידי מדה זו ליכא פיו ולבו שוים וכמ"ש בספר תומת ישרים סי' ס"ג שכל שקיבל נזירות שמשון מתוך כעס דלא הוי כי אם נדרי זירוזין, דמ"ל נדרי זירוזין לזרו את עצמו או לאחרים והגם שמהר"ר תם בן יחייא דתאו בשתי ידיים, היינו משום דדמהו לנדרי זירוזין והאמת הוא דלא דמי כלל אבל מטעם שאמרנו אפשר שיודה, דכיון שבא לכלל כעס גדול לא פיו איכא ולא לב איכא ואנן פיו ולבו בעינן".

ועיין חתם סופר, הובא בפתחי תשובה אבן העזר סי' קעח ס"ק כד, שבעל שאסר אשתו עליו, אין לו אמתלה שעשה זאת מחמת כעס. עד עתה דובר על האדם שבשעת מעשה אין לו שליטה, אבל מה הדין באדם שנאנס לעשות דבר המביא אותו לרצון בלתי נשלט, האם יש לחייבו על המעשה שעשה: דוגמא מי שאנסוהו לבוא על הערוה, כגון מי שהשכיבוהו על הערוה, כך שברור שבאותה שעה אין ביכולתו להתגבר ולכופף את יצרו, והוא במצבו זה הוא נהנה ורוצה, הלכה היא שחייב מיתה, שהרי אמרו ריש פרק הבא על יבמתו אין ק' אלא לדעת, אף שברור שאחר שהביאו אותו באונס לידי מצב הגורם לתאווה שכזו, שוב אינו יכול להתגבר עליה, ולכאורה הוא בכלל אנוס הוא, והרי בדומה באשה בכיוצא בזה שנאנסה גם אם באמצע מעשה האונס מבקשת מהאונס שימשיך במעשהו, הדין שהיא פטורה מפני "שיצר אלבשה", ושתי הלכות אלו של האיש ושל האשה הובאו ברמב"ם סנהדרין ריש פרק כ. ומכאן שכל שנעשה ברצון, אף שהרצון נובע מאונס, שהוא חייב, כיון שאילו לא היה תאב לא יכול לעשות הדבר.

ולגבי פטור אשה, י"ל כיון שחידוש שהיא חייבת מיתה, שהרי קרקע עולם היא, לכך אין לחייבה על רצון שבא מתוך אונס.

ולכאורה מה בין כעס בלתי נשלט לתאווה בלתי נשלטת?

ואם תאמר ההנאה עושה זאת לרצון, עיין תוספות בבא קמא לב, א: "ומיהו לענין חטאת ולענין מלקות חייבת, דרחמנא אחשביה להנאה

מעשה", אם כך וכי הנאת הכעס והנקמה בזמן "כי יחם לבבו" אינה הנאה? ועיין הגהות רע"א חו"מ ריש סי' לז שהרוצה לנקום פסול להעיד משום נוגע, ועיין קצות החשן שם ס"ק ד שקרובי גואל הדם כשרים וגואל הדם עצמו פסול לעדות.

ולענין אדם שיצרו כופה אותו באופן שאינו יכול לעמוד נגדו, נציין המובא במדרש ב"ר פ' פה לגבי יהודה: "אמר ר' יוחנן בקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה אמר לו יהודה היכן אתה הולך... ויט אליה אל הדרך, בע"כ שלא בטובתו", ועי' במה שהביא מרגליות הים סנהדרין קז א אות ח-ט שנחשב כאונס, אלא שהאדם עצמו אינו יודע להעיד על עצמו בזה כי אולי עדיין היה לו כח לכופ את יצרו.

ואולי יש לומר שכל מעשה הנעשה ברצון תלוי גם אם העושה אותו באותו הזמן כשוטה או אין העושה כשוטה, עיין לעיל מדברי הרשב"א: "ובשעת הכעס הרי היא כשוטה ואין השם ומצוותיו כנגדו באותה שעה", ועל כן יש חילוק בין "הקפדה טבעית מחמת מזג אויר סוער" לבין כעס ממש, ועל כן יש הבדל בין שונא לו מהיום לבין שונא לו מתמול שלשום, ואי אפשר לומר על מי שאחוז תאוה שהדביקו עליו ערוה כי הוא שוטה, ולכל היותר הוא כשוטה לענין אחד.

ועל כן מובנת המחלוקת שהובאה לעיל בקורע שטר חובו מחמת הכעס. אמנם לגבי אשה שתחילתה באונס וסופה ברצון, אין נחשבת הנאתה כהנאה כי זו הנאה הבאה לאדם בעל כרחו, ומימלא אינה נהפכת "מעשה", וכבר אמרו שהמוכר לחברו איסור תורה ואכלו ונודע לו אחר מהאיסור, פטור מלשלם, שאין הנאה זו חשובה לו כהנאה, וכך נפסק חו"מ סי' רלד וסמ"ע שם ס"ק ד.

[דבר דומה אנו מוצאים לענין פיקוח נפש בשבת, שכידוע דוחה שבת, ונשאלת השאלה מה הדין כשיש לחולה המסוכן אפשרות לבחור ללכת בין רופא מחלל שבת לבין רופא שומר שבת, ופסק הגרש"ז אורבך זצ"ל כי יש ללכת אל שומר השבת, כיון שאצל שומר השבת ההצלה נחשבת לאונס, ואילו אצל מחלל השבת ההצלה היא אונס הבא ברצון, ועל כן נחשב מעשהו כחילול שבת, כיון שהוא עושה זאת גם מרצונו החופשי. ועיין בית הלוי פרשת שמות].

דאגב כך האמור לעיל נדון בקיצור בנושא דומה:

ניצול לחץ של צרכן להפקעת מחירים

1234567

מקור הסוגיה הוא יבמות קו א:

1234567

דוגמא א: נפלה ליבום לפני יבם שאין הגון לה ואמרו ליבם חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז - פטורה משום שיכולה לומר משטה הייתי כך.

1234567

דוגמא ב: הרי שהיה בורח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו ואמר לו טול דינר והעבירני את הנהר, אין לו אלא שכרו.

תוס' דוקא ששואל דבר גדול במקום שאין שואלין אלא דבר מועט.

בבא קמא קטז א הרי שהיה בורח מבית האסורים, מסקנה שאם היה מפסיד ממלאכתו נותן לו שכרו משלם, אף שהוא סכום גבוה.

סמ"ע רסד כ והוא שיכול לטעון יתכן והפסדתי כסכום הגדול אפילו אין נראה לעינים שהיה לו רווח כל כך.

לפ"ז כשברור שאין הפסד גדול אין לו אלא שכרו.

1234567

הרא"ש ב"מ פ"ב, כח, כשיש הפסד מגלגלין עליו את הכל, ובקצות החשן כמו בזה נהנה וזה לא חסר, ושלא כאחרונים,

רמב"ן הובא בנמוק"י יבמות קו א הפקעת מחירים במכירת סממנים אין חייב לשלם ואין תלוי אם יש בדבר הצלת נפשות, ואילו הריטב"א מחלק וכדלהלן.

רופא המפקיע - רמב"ן שכר חכמתו מכר ואין כאן הפקעה.

ריטב"א אין התחיבות של אונס תופסת, רופא חייב לרפאות משום השבת אבידה - ואין גופו פחות מממונו, ועל כן פטור ומשלם כפועל בטל.

שלחן ערוך: א) אבן העזר קסט נ - חלץ לה על מנת שתתן מאתים זוז: היתה ראויה ליבם חייב ליתן שכרו, אין ראויה לו אף שכרו אינו משלם.

(ב) חשן משפט רסד ז - בורח מבית האסורים פטור, קיבל שכרו אינו מחזיר.

כלפי רופא אין יכול לומר משטה הייתי בכך.

(ג) יורה דעה שלו - רופא אסור לו ליטול שכר אבל אם נתחייב החולה צריך לשלם, קנה סממנין אין משלם אלא דמיהם.

ההבדל בין חליצה לרפואה: הצלה מצוה על כל ישראל ולא היה עליו חיוב ללמוד רפואה, חליצה מצוה המוטלת רק על היבם. היינו תחילת המצוה הוטלה על היבם, ואילו חיוב רפואה הוא גרם בלימודו שיתחייב, רפואה מוטלת על הכלל, רדב"ז ח"ג תקנו כשיש רופא אחר, ט"ז כיון שכולם יכלו ללמוד.

תשב"ץ ח"א קמה התנה קודם ההצלה רשאי ליטול שכר.

קצות החשן רסד - במקום שבועה אין השטאה - ולפי זה מובן למה יעקב השביע את עשו, כדי שלא יטעון אחר כך משטה הייתי בכך, עי' בספרי "עיונים בפרשה".

שילם כבר השכירות אינו יכול לחזור, ריטב"א במכר חוזר, קצה"ח מקשה מה החילוק, מסברא יש לחלק בין מקח שחושב אח"כ לתובעו להחזיר לבין תשלום בגמר השכירות שלמה לא דרש להפטר.

ריטב"א קידושין ח - אחר שמצינו "לדידי שוה לי", א"כ מכר חפץ למי שנצרך ביותר אין אונאה, קצה"ח מקשה מה בין זה למי שמוכר מרגלית בודדת למי שחסרה לו להשלים סדרה שיש ע"ז אונאה, יש להשיב מרגלית מחירה בשוק אינו נקבע לפי כל אדם ואדם, סודר לכתחילה המחיר לאדם חשוב גבוה, ועוד סודר אינו בעיה של זמן מרגלית בעיה של זמן.

ריטב"א - מכר מתוך לחץ יכול לדרוש תשלום, קצה"ח למה בטול דינר והעבירני את הנהר אינו יכול לדרוש בחזרה, - לכאורה מכירה הקונה מוכן להחזיר החפץ או לקנות בשוק ולהחזיר, כיון שהבעיה היתה זמן אבל בשכר עבודה אי אפשר להחזיר.

הפקעה לפי חות יאיר ונתיבות המשפט עד שתות.

מסקנות:

נהג מונית המפקיע מחיר אף שקבעו מחיר, פטור הנוסע לשלם המחיר המופקע בגמר הנסיעה.

רופא המפקיע מחיר, חייב המתחייב לשלם, כשיש רופאים אחרים - לרדב"ז, ואף כשאינן - לריטב"א.

בקניה, וידע מההפקעה אין חייב לשלם, לדעת קצה"ח, ושלא כריטב"א קידושין.

יש מקום לחלק בין הפקעה מרובה להפקעה מועטת ששיעורה עד שישית.

1234567

1234567

1234567

סימן טז

תוקפה של פשרה שנעשתה עם פושט רגל, כשיש אפשרות לגביה מאוחרת

האם זה בגדר תליוהו וחבין/ יש הבדל להלכה בין פשרה שנעשתה בגלל ספק האם מגיע, לבין אם נעשתה מחוסר יכולת לגבות/ פשרה שנגרמה עקב טעות ואם הצד שכנגד גרם לטעות/ האם יש יאוש החוב כאשר ישנה פשיטת רגל/ מתי אומרים שתיקה כהודאה/ האם תקנת פשיטת רגל היא גם תקנה לטובת כל הציבור/ מנהג הסוחרים.

מי שנתפשר עם בעל חובו, מחמת שהחייב עמד בפני פשיטת רגל, ועל כן הסכים לקבל רק חלק מהחוב ולמחול את יתרת החוב, זמן מה לאחר ההתפשרות מצא המלווה רכוש של החייב ורוצה לתפוש, למרות הסכמתו הראשונית לפשרה, האם רשאי הוא לתפוש, והאם יכול לחזור מהפשרה, בטענה שהפשרה עליה הוסכם נעשתה מחמת אונס, שידע באותה שעה שאילו לא יסכים, גם את המעט שעמד לקבל לא יקבל.